

BENET I MORELL, Josep. *Memòries. De l'esperança a la desfeta 1920-1936*, Barcelona: Edicions 62, 2020. 502 pàgs. [17 x 24].

Josep Benet i Morell (1920-2008), advocat, promotor cultural, historiador i polític fou, sens cap mena de dubte, un home polifacètic i un dels personatges clau de la lluita contra la dictadura franquista i de la primera Transició a Catalunya. En concret, i sense desmerèixer les seves activitats en d'altres àmbits, foren les seves facetes com a polític i historiador aquelles que li donaren més renom mediàtic. En

la primera, quan ja tenia una llarga trajectòria de lluita a la clandestinitat, destacà com a independent en la fundació de l'Assemblea de Catalunya. Posteriorment fou elegit senador l'any 1977 i reelegit el 1979, amb el suport del PSUC; i fins i tot fou proposat, sense èxit, com a presidenciable a la Generalitat en oposició a Jordi Pujol. Possiblement, aquesta imbricació amb partits i entitats d'esquerrres sigui l'aspecte més sorprenent pels lectors actuals de la seva biografia, perquè Josep Benet fou (i no se n'amagava) un home amb profundes conviccions catòliques i nacionalistes. Aquest fet crec que cal remarcar-lo, atès que actualment aquesta mena de posicionaments (catolicisme i nacionalisme català) són àmpliament rebutjats, com si fossin contradictoris quan històricament no ho han estat, pels partits i moviments que s'han apropiat d'aquest espai ideològic. No obstant això, és la seva tasca com a historiador la que ha deixat una major empremta. En concret, s'embranchà en aquesta tasca, un xic a contracor i per obligació segons les seves pròpies paraules, a causa de les mancances de la historiografia del país en història social, política i religiosa catalana a l'època contemporània. El resultat de les seves investigacions són un sòlid conjunt d'obres sobre Maragall, el doctor Torras i Bages, la repressió franquista a Catalunya i el moviment obrer que encara són una lectura necessària per a tothom que vulgui apropiarse a aquests temes. El 2008, l'any del seu traspàs, quan ja feia molt que havia abandonat la política activa, va publicar el que, teòricament, havia de ser el primer volum de les seves memòries personals, que abastava des de la seva infantesa fins a la Guerra Civil i la derrota republicana. Malauradament, el segon volum que havia de cobrir la resta de la seva trajectòria vital, i prometia sucoses informacions sobre l'acció política de molts dels seus contemporanis, mai veié la llum i només n'arribà a escriure un primer capítol: "La bandera del Palau". L'obra que aquí ressenyem és, doncs, una segona edició d'aquell treball a la qual s'afegeix com a novetat, en apèndix, el citat capítol. Per sort, ens podem fer una idea aproximada de com hagués pogut ser mercès a la documentada biografia que li dedicà, anys després –fou publicada el 2017–, Jordi Amat titulada: *Com una pàtria. Vida de Josep Benet*, la lectura de la qual recomanem a tota persona interessada.

Un fet que cal no oblidar en iniciar la lectura d'aquesta obra és que, com tota autobiografia, no deixa de ser una reformulació i ordenació dels records propis, on molts són refets i reinterpretats per adequar-los als fets posteriors; i d'altres deixats de banda, malgrat el seu interès, perquè no concorden amb la imatge que es vol donar. I

aquesta, òbviament, no és una excepció. N'hi ha prou amb llegir el pròleg, molt combatiu amb el context historiogràfic existent en el moment de redactar-lo, per corroborar-ho. No obstant això, no es pot negar que ens trobem davant d'un document de gran interès per entendre l'impacte que tingué damunt la societat catalana la darrera guerra civil i la posterior imposició d'un model d'estat feixista per part del general Franco. L'autor ens duu de la mà, doncs, a través d'aquells aspectes que considera més destacats de la seva vida, però focalitzats en dos eixos bàsics: la seva formació, centrada en una primera part "Temps d'esperança i aprenentatge (1920-1936)"; i l'inici de la seva activitat com a militant catalanista "L'esperança desfeta: La guerra (1936-1939)". La descripció de la seva estada com a escolà al monestir de Montserrat, i de com l'ambient cultural i religiós que hi trobà el marcà d'una manera profunda, és un document força interessant per entendre per què aquest ha estat considerat una mena de Meca del catalanisme. També són d'un gran interès la descripció de la seva etapa de formació com a batxiller a Barcelona a l'acadèmia Ramon Llull, que era dirigida un xic d'estranguis pels jesuïtes –la Companyia havia estat expulsada de l'Estat– on, malgrat entrar-hi com a fàmul (entengui's alumne becat a canvi de fer funcions de criat) gaudí d'una bona formació. També són d'un gran valor documental els seus primers contactes amb la política, iniciats amb la col·laboració en organitzacions juvenils catòliques, com era la Federació de Joves Cristians, que l'acabaren apropant a les idees demòcrata-cristianes i al catalanisme, fet que ell descriu amb els següents termes: "Amb la meua entrada a la FJC, m'integrava, sense adonar-me'n, al moviment que, en l'Església de Catalunya, participava en la Renaixença lingüística, cultural i nacional de la nació catalana" (pàg. 66). L'esclat de la Guerra Civil l'impactà d'una manera sobtada i terrible, atès que el fracàs del cop militar a Catalunya fou immediatament seguit per una terrible persecució política i religiosa, en la qual foren assassinats nombrosos amics, coneguts i mestres de Benet. Possiblement, aquestes siguin les millors i més sentides pàgines de l'obra, ja que permeten copsar l'existència d'un nombrós sector de la població que, malgrat no combregar amb moltes de les accions polítiques empreses per les autoritats republicanes, rebutjaven el cop i estaven disposats a donar suport a la República. Malauradament, pel fet de ser propers a partits de dretes, democratacristians o, simplement, per ser catòlics practicants, foren estigmatitzats i perseguits pels elements més radicalitzats dels partits i sindicats d'esquerres. L'autor descriu àmpliament els seus dubtes polítics i morals davant d'una repressió que el repugnava tant pels fets com perquè soscavava les bases del règim republicà i reforçava les posicions dels revoltats. Finalment, malgrat alguns dubtes inicials Benet, bàsicament per la solidesa dels seus ideals nacionals que no tenien cap possibilitat de sobreviure en cas que es produís la victòria feixista, acceptà el mal menor i donà suport crític al règim republicà. Tanmateix, tot i els estrets contactes familiars que mantenia amb destacats membres del Partit Socialista Unificat de Catalunya (era parent proper de Joan Comorera secretari general del PSUC), això no li evità tenir conflictes amb les autoritats revolucionàries. En aquest context, la descripció que fa de la seva col·laboració en la posada en funcionament d'una església clandestina, un veritable retorn a les catacumbes del cristianisme, que estigué a punt de provocar el seu empresonament, resulta

sorprenent i impactant a parts iguals. Aquesta persecució no s'aturà ni tan sols quan fou cridat a files i demostrà amb les seves accions la voluntat de defensar la República amb les armes a la mà. De fet, sobta per la seva cruesa la descripció de l'intent d'eliminar-lo físicament que patí per part de l'oficialitat de la seva pròpia unitat militar, controlada pels comunistes, ja que el veien com un indesitjable tant per negar-se a afiliar-se al partit com perquè obertament es proclamava catòlic i catalanista. Una ferida produïda durant uns entrenaments i un llarg i complicat postoperatori li permeteren sobreviure a l'atzucac. Finalment, l'obra es clou amb el citat únic capítol del segon volum de les memòries i un breu apèndix documental. Ambdós són d'un gran valor, el primer perquè ens permet percebre el grau d'opressió nacional en què vivia Catalunya durant el règim franquista, ja que un acte tan senzill com despenjar una Senyera era percebut pels seus promotors com quelcom revolucionari i, de retop, comportava una repressió cega i contundent per part dels òrgans estatals; i el segon perquè aporta un seguit de documents molt diversos que corroboren i enriqueixen les afirmacions de l'autor.

En definitiva, ens trobem davant d'una obra de gran interès històric, malgrat les mancances que hem comentat, que ens permet tenir una visió diferent del conflicte civil que arrasà el nostre país a la tercera dècada del segle XX; i que defuig dels tradicionals maniqueïsmes que l'expliquen únicament en base a l'existència de dos bàndols irreconciliables. De fet, ens permet copsar com en un moment en què les dinàmiques socials i polítiques semblaven dur a l'enfrontament existia un important grup social, força nombrós a Catalunya, que no desitjava cap mena de conflicte, perquè el guanyés qui guanyés només podia anar en detriment de la democràcia i la llibertat personal, i tractaren d'evitar-lo. Malauradament, no ho aconseguiren i en canvi foren blasmats, perseguits i menystinguts per ambdós bàndols.

LLUÍS BUSCATÓ I SOMOZA
(Servei de Monuments de la Diputació de Girona)

Traducción de la reseña anterior:

Josep Benet i Morell (1920-2008), abogado, promotor cultural, historiador y político fue, sin lugar a dudas, un hombre polifacético y uno de los personajes clave en la lucha contra la dictadura franquista y en la primera Transición en Cataluña. En concreto, y sin desmerecer sus actividades en otros ámbitos, fueron sus facetas como político e historiador aquellas que le proporcionaron más renombre mediático. En la primera, cuando ya tenía una larga trayectoria de lucha en la clandestinidad, destacó como independiente en la fundación de la Asamblea de Cataluña. Posteriormente, fue elegido senador el año 1977 y reelegido en 1979, con el soporte del PSUC; e incluso fue propuesto, sin éxito, como presidenciable de la Generalitat en oposición a Jordi Pujol.

Es posible que esta imbricación en partidos y entidades de izquierdas sea el aspecto más sorprendente para los lectores actuales de su biografía, porque Josep Benet fue (y no lo ocultaba) un hombre con profundas convicciones católicas y nacionalistas. Este hecho debe ser resaltado, dado que en la actualidad este tipo de posicionamientos (catolicismo y nacionalismo catalán) son ampliamente rechazados, como si fueran contradictorios cuando históricamente no lo han sido, por los partidos y movimientos que se han apropiado de este espacio ideológico. No obstante, su tarea como historiador es la que ha dejado una huella mayor. En concreto, se introdujo en esta tarea, un poco en contra de su voluntad y por obligación según sus propias palabras, debido a las carencias de la historiografía del país en historia social, política y religiosa catalana en la época contemporánea. El resultado de sus investigaciones ha sido un sólido conjunto de obras sobre Maragall, el doctor Torras i Bages, la represión franquista en Cataluña y el movimiento obrero que aún constituyen una lectura necesaria para todos los que quieran acercarse a estos temas. En el 2008, el año de su muerte, cuando ya hacía mucho tiempo que había abandonado la política activa, publicó lo que, teóricamente, tenía que ser el primer volumen de sus memorias personales, que abarcaba desde su infancia hasta la Guerra Civil y la derrota republicana. Malogradamente, el segundo volumen que tenía que cubrir el resto de su trayectoria vital, y prometía jugosas informaciones sobre la acción política de muchos de sus contemporáneos, nunca vió la luz y solo llegó a escribir un capítulo: “La bandera del Palau”. La obra que aquí reseñamos es, pues, una segunda edición de aquel trabajo a la cual se añade como novedad, en apéndice, el citado capítulo. Por suerte, podemos hacernos una idea aproximada de como hubiera podido ser gracias a la documentada biografía que le dedicó, años después -fue publicada en 2017-, Jordi Amat titulada: *Com una pàtria. Vida de Josep Benet*, la lectura de la cual recomendamos a toda persona interesada.

Un hecho que no debemos olvidar al iniciar la lectura de esta obra es que, como toda autobiografía, no deja de ser una reformulación y ordenación de los propios recuerdos, donde muchos son rehechos y reinterpretados para adecuarlos a hechos posteriores; y otros dejados de lado, a pesar de su interés, porque no concuerdan con la imagen que se quiere dar. Y ésta, obviamente, no es una excepción. Basta con la lectura del prologo, muy combativo con el contexto historiográfico existente en el momento de redactarlo, para corroborar-lo. No obstante, no se puede negar que nos hallamos ante un documento de gran interés para entender el impacto que tuvo sobre la sociedad catalana la última guerra civil y la posterior imposición de un modelo de estado fascista por parte del general Franco. El autor nos lleva de la mano, pues, a través de aquellos aspectos que considera más destacados de su vida, pero focalizados en dos ejes básicos: su formación, centrada en una primera parte “Temps d’esperança i aprenentatge (1920-1936)”; y el inicio de su actividad como militante catalanista “L’esperança desfeta: La guerra (1936-1939)”. La descripción de su estancia como monaguillo en el monasterio de Montserrat, y de como el ambiente cultural y religioso que allí encontró le marcó de un modo profundo, es un documento bastante interesante para entender porque esta ha sido considerada un tipo de Meca del catalanismo. También son de gran interés la descripción de su etapa de formación como bachiller en Barcelona en la academia

Ramon Llull, que era dirigida un poco a escondidas por los jesuitas -la Compañía había sido expulsada por el Estado- donde, a pesar de entrar como sirviente (entiéndase alumno becado a cambio de hacer funciones de criado) gozó de una buena formación. También son de un gran valor documental sus primeros contactos con la política, iniciados con la colaboración en organizaciones juveniles católicas, como era la Federación de Jóvenes Cristianos, que le acabaron acercando a las ideas demócrata-cristianas y al catalanismo, hecho que él describe con los siguientes términos: “Amb la meva entrada a la FJC, m’integrava, sense adonar-me’n, al moviment que, en l’Església de Catalunya, participava en la Renaixença lingüística, cultural i nacional de la nació catalana” (pàg. 66). El estallido de la Guerra Civil le impactó de un modo sobresaltado y terrible, dado que el fracaso del golpe militar en Cataluña fue inmediatamente seguido por una terrible persecución política y religiosa, en la que fueron asesinados numerosos amigos, conocidos y maestros de Benet. Posiblemente, estas sean las mejores y más conmovedoras páginas de la obra, ya que permiten captar la existencia de un numeroso sector de la población que, a pesar de no comulgar con muchas de las acciones políticas emprendidas por las autoridades republicanas, rechazaron el golpe y se hallaban dispuestos a dar soporte a la República. Malogradamente, por el hecho de sentirse próximos a los partidos de derechas, democatacristianos o, simplemente, por ser católicos practicantes, fueron estigmatizados y perseguidos por los elementos más radicalizados de los partidos y sindicatos de izquierdas. El autor describe ampliamente sus dudas políticas y morales ante una represión que le repugnaba tanto por los hechos como porqué hacía temblar las bases del régimen republicano y reforzaba las posiciones de los partidarios de la revuelta. Finalmente, a pesar de algunas dudas iniciales Benet, básicamente por la solidez de sus ideales nacionales que no tenían ninguna posibilidad de sobrevivir en el caso de que se produjera la victoria fascista, aceptó el mal menor y dio soporte crítico al régimen republicano. Asimismo, a pesar de los estrechos contactos familiares que mantenía con destacados miembros del Partido Socialista Unificado de Cataluña (era pariente próximo de Joan Comorera secretario general del PSUC), esto no le evitó tener conflictos con las autoridades revolucionarias. En este contexto, la descripción que hace de su colaboración en la puesta en funcionamiento de una iglesia clandestina, un verdadero retorno a las catacumbas del cristianismo, que estuvo a punto de provocar su emprisionamiento, resulta sorprendente e impactante a partes iguales. Esta persecución no se paró ni tan solo cuando fue llamado a filas y demostró con sus acciones la voluntat de defender la República con las armas en la mano. De hecho, sorprende por su crudeza la descripción del intento de eliminarlo físicamente que padeció por parte de la oficialidad de su propia unidad militar, controlada por comunistas, pues lo veían como un indeseable tanto por negarse a afiliarse al partido como porque abiertamente se proclamaba católico y catalanista. Una herida producida durante unos entrenamientos y un largo y complicado postoperatorio le permitieron sobrevivir. Finalmente, la obra concluye con el citado único capítulo del segundo volumen de las memorias y un breve apéndice documental. Ambos son de un gran valor, el primero porque nos permite percibir el grado de opresión nacional en que vivía Cataluña durante el régimen franquista, y que un acto tan sencillo como descolgar una

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

ISSN: 0537-3522

CEHI- Universitat de Barcelona (març 2021)

Bandera era percibido por sus promotores como algo revolucionario y, en consecuencia, comportaba una represión ciega y contundente por parte de los órganos estatales; y el segundo porque aporta una serie de documentos muy diversos que corroboran y enriquecen las afirmaciones del autor.

En definitiva, nos hallamos ante una obra de gran interés histórico, a pesar de las carencias que hemos comentado, que nos permite tener una visión distinta del conflicto civil que arrasó nuestro país en la tercera dècada del siglo XX; y que se aparta de los maniqueismos tradicionales que lo explican únicamente en base a la existencia de dos bandos irreconciliables. De hecho, nos permite captar como en un momento en el que las dinámicas sociales y políticas parecían llevar al enfrentamiento, existía un grupo social bastante numeroso en Cataluña, que no deseaba ningún tipo de conflicto, porque lo ganara quien lo ganase solo podía ir en detrimento de la democracia y la libertad personal, y trataron de evitarlo. Malgradamente, no lo consiguieron y en cambio fueron ignorados, perseguidos y menospreciados por ambos bandos.

LLUÍS BUSCATÓ I SOMOZA

(Servei de Monuments de la Diputació de Girona)